

II Міжнародна науково-практична
конференція

Розвиток сільських територій
на засадах екологічності,
енергонебезпеки й
енергоефективності

11 листопада
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Вінницький національний аграрний університет
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет
Жешувський університет (Республіка Польща)
Інститут агроекології і природокористування НААН
Казахський агротехнологічний університет імені С. Сейфулліна (Казахстан)
Львівський національний аграрний університет
Миколаївський національний аграрний університет
Опольський університет (Республіка Польща)
Поліський національний університет
Сумський національний аграрний університет
Уманського національного університету садівництва

Розвиток сільських територій на засадах екологічності, енергонезалежності й енергоефективності

Матеріали

*II Міжнародної науково-практичної конференції
11 листопада 2021 року*

Полтава
2021

Редакційна колегія:

Писаренко П. В. – завідувач кафедри екології, збалансованого природокористування та захисту довкілля Полтавського державного аграрного університету, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік Інженерної академії України.

Гамаюнова В. В. – завідувач кафедри землеробства, геодезії та землеустрою Миколаївського національного аграрного університету, доктор сільськогосподарських наук, професор.

Дем'янюк О. С. – заступник директора з наукової роботи Інституту агроєкології і природокористування НААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НААН.

Завірюха П. Д. – завідувач кафедри генетики, селекції та захисту рослин Львівського національного аграрного університету Львівського національного аграрного університету, кандидат сільськогосподарських наук, професор.

Калініченко А. В. – професор Інституту технічних наук Опольського університету, доктор сільськогосподарських наук, професор.

Коваленко І. М. – декан факультету агротехнологій та природокористування Сумського національного аграрного університету, доктор біологічних наук, професор.

Мазур В. А. – ректор Вінницького національного аграрного університету, кандидат сільськогосподарських наук, професор.

Мостов'як І. І. – перший проректор Уманського національного університету садівництва, кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Скидан О. В. – ректор Поліського національного університету, доктор економічних наук, професор.

Харитонов М. М. – професор кафедри загального землеробства та ґрунтознавства Дніпровського державного аграрно-економічного університету, доктор сільськогосподарських наук, професор.

Черевко Г. В. – професор Жешувського університету, доктор економічних наук, професор.

Черевко І. В. – доцент кафедри економіки Львівського національного аграрного університету, кандидат економічних наук, доцент.

Розвиток сільських територій на засадах екологічності, енергонезалежності й енергоефективності : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 11 листоп. 2021). Полтава : Полтавський державний аграрний університет, 2021. 164 с.

У збірнику представлені матеріали міжнародної науково-практичної конференції за результатами досліджень розвитку сільських територій на засадах екологічності, енергонезалежності й енергоефективності як пріоритетної моделі розвитку.

Матеріали призначені для наукових співробітників, викладачів, студентів й здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії вищих навчальних закладів, фахівців і керівників сільськогосподарських та переробних підприємств АПК різної організаційно-правової форми, працівників державного управління, освіти та місцевого самоврядування, всіх, кого цікавить проблематика розвитку сільських територій на засадах екологічності, енергонезалежності й енергоефективності.

Відповідальність за зміст поданих матеріалів, точність наведених даних та відповідність принципам академічної доброчесності несуть автори. Матеріали видані в авторській редакції.

© Автори тез, включені до збірника, 2021

© Полтавський державний аграрний університет, 2021

ЗМІСТ

1. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

<i>Біда П. І., Петрова О. М., Шуляк Р. Ю.</i> Накопичення та міграція радіонуклідів на торфових ґрунтах.....	8
<i>Божко Л. Ю., Барсукова О. А., Черновалюк Р. Г.</i> Дослідження динаміки урожайності сочевиці в Тернопільській області	11
<i>Колосовська В. В.</i> Оцінка показників фотосинтетичної діяльності посівів вики в Україні	14
<i>Левченко В. Б., Худаківська К. С.</i> Збереження та відновлення лісових екосистем після масштабних лісових пожеж в об'єднаних територіальних громадах Житомирської області	16
<i>Марусей Т. В.</i> Зелений туризм як екологічний напрям розвитку сільських територій..	19
<i>Назаренко М. М., Джоболда А. А., Вислоцький Д. С.</i> Депресія у рослин пшениці озимої при дії гамма-променів.....	22
<i>Паламарчук В. Д.</i> Розробка та обґрунтування техніко-технологічного підґрунтя щодо виробництва, ефективної переробки та використання відходів тваринництва на основі отримання дигестату для забезпечення енергетичної автономії сільських територій	26
<i>Совгіра С. В., Миколайко В. П.</i> Методологічні підходи у дослідженні біорізноманіття напівприродних територій агроландшафтів.....	29
<i>Телима С. В.</i> Про деякі моделі водо- і масообміну у кореновому шарі ґрунтів.....	31
<i>Тригуб О. В., Куценко О. М., Ляшенко В. В.</i> Оцінка стабільності та пластичності сортів гречки.....	34
<i>Федько Р. М., Антонець М. О., Антонець О. А., Віблій О. М.</i> Використання бузини чорної у полезахисних лісосмугах.....	37
<i>Філатова О. В., Гайдрих І. М.</i> Ентомологічні заказники – резервати збереження фіторізноманіття в агроландшафтах Харківщини	40

важливим чинником у формуванні основних морфо-метричних характеристик.

Таким чином, лісосмуги виконують не лише пожезахисну і протиерозійну функцію в агроландшафтах, але й можуть бути джерелом отримання лікарської і технічної сировини, плодів, ягід, а також кормовою базою для диких тварин. Правильне поєднання деревних порід забезпечить формування біологічно стійкого змішаного лісового насадження. В умовах лісостепу бузину чорну – цінну лікарську, харчову та декоративну рослину варто розглядати як перспективну культуру у формуванні пожезахисних лісових насаджень лінійного типу продувної конструкції.

Список використаних джерел

1. Висоцька Н., Сидоренко С., Тернопільський П. Рекомендації щодо створення, відновлення, реконструкції, а також утримання пожезахисних лісових смуг у степовій і лісостеповій зонах, включаючи підходи до підбору деревних видів. Київ : Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, 2019. 38 с.
2. Калініченко О. А. Декоративна дендрологія. Київ : Вища школа, 2003. 199 с.
3. Кархут В. В. Ліки навколо нас. Київ : Здоров'я, 1993. 232 с.
4. Концепція розвитку агролісомеліорації в Україні. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/725-2013-%D1%80#Text>.
5. Смик Г. К. У природі й на городі. Київ : Урожай 1990. 256 с.

Філатова Ольга Віталіївна

канд. біол. наук, доцент

ORCID ORG: 0000-0003-0507-8192

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Гайдріх Інна Миколаївна

наук. співроб.

Український науково-дослідний інститут екологічних проблем

м. Харків

ЕНТОМОЛОГІЧНІ ЗАКАЗНИКИ – РЕЗЕРВАТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ФІТОРІЗНОМАНІТТЯ В АГРОЛАНДШАФТАХ ХАРКІВЩИНИ

На території Харківської області розміщені 63 ентомологічні заказника місцевого значення [2]. Майже всі вони були створені у 80-х роках минулого сторіччя в зв'язку з державними заходами, спрямованими на збільшення врожайності багаторічних кормових трав. Головними об'єктами охорони вважалася корисна ентомофауна, а саме комахи-запилювачі

сільськогосподарських культур – люцерни посівної, еспарцету виколистого та ін. Мета створення заказників пояснює їх розташування – майже всі вони оточені полями і мають дуже малі площі (1–10 га).

Незважаючи на невеликі розміри, ентомологічні заказники в деяких степових районах Харківщини є єдиними осередками збереження генофонду і ценофонду степової біоти. Ступінь розораності цих районів досягає 70 % площі. Типовий ентомологічний заказник Харківщини, а таких понад 80 %, розташований серед полів у степовій балці і представляє собою схили різної крутизни і експозиції, що вкриті степовою рослинністю. На днищах балок поширені лучні рослинні угруповання, а в місцях виходу ґрунтових вод – болотні фітоценози. Характер степової рослинності залежить від зонального розташування заказника та експозиції схилу. В рослинному покриві заказників, розташованих в південних і південно-східних степових районах, переважають справжні степи з типчакково-ковилово-різнотравними і чагарниково-злаково-різнотравними угрупованнями. Рослинність ентомологічних заказників лісостепової зони Харківщини представлена фітоценозами лучних степів з щільно- та пухкодернинними злаками і багатим різнотрав'ям у їх складі. На схилах північної експозиції, навіть у степовій зоні, зростають угруповання характерні для лучних степів, а на схилах південної експозиції у лісостеповій зоні – фрагменти справжніх степів. Лучна рослинність в досліджених заказниках займає незначні площі і представлена угрупованнями справжніх луків, які зростають на днищах балок, або тягнуться вузькими смужками вздовж заболочених ділянок, поява яких зумовлена виходами ґрунтових вод. Тут можуть зустрічаються зарості різних видів верби.

Незважаючи на незначні розміри, ентомологічні заказники є осередками збереження фіторізноманіття. Тут зафіксовані місцезростання рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України [1]. Найчастіше зустрічаються формації *Stipeta capillatae*, *Stipeta lessingiana*, *Stipeta pulcherrimae*, значно рідше трапляються формації *Amygdaleta nanae* та *Stipeta pennatae*. Рідкісна флора ентомологічних заказників налічує понад 50 видів. Серед них до Червоної книги України [3], окрім перелічених видів ковили, належать *Adonis vernalis* L., *A. wolgensis* Stev., *Pulsatilla nigricans* Storck., *Gladiolus tenuis* Bieb., *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam. До Червоного списку Харківщини [2] занесені *Salvia nutans* L., *S. pratensis* L., *S. aethiopis* L., *S. austriaca* Jacq., *Vinca herbacea* Waldst. et Kit., *Clematis integrifolia* L., *Teucrium polium* L., *Astragalus pubiflorus* DC., *Bellevalia sarmatica* (Georgi) Woronow, *Veronica incana* L., *Hesperis tristis* L., *Hyacinthella leucophaea* (C. Koch) Schur, *Anthyllis macrocephala* Wend., *Linum hirsutum* L., *Amygdalus nana* L., *Sanguisorba officinalis* L., *Anemone sylvestris* L., *Muscari neglectum* Guss., *Echinops ritro* L.,

Crambe tataria Sebeok, *Iris halophila* Pall., *Allium flavescens* Bess. тощо. Найціннішими в ботанічному відношенні ентомологічними заказниками Харківщини є «Мережкувата дача», «Криничанський», «Берестовий», «Михайлівський», «Бесарабівський», «Запилувач» та ін.

Проведений аналіз свідчить, що навіть на малих за площею заказниках («Мережкувата дача» – 2 га; «Берестовий», «Михайлівський» – по 3 га) зберігаються природні степові ценози з низькою рідкісних видів. Це переконує в доцільності заповідання невеликих територій, які уже зараз є резерватами рідкісної фітобіоти в агроландшафтах, а в майбутньому, при розширенні заповідних площ, можуть бути основою насінневого розмноження і розповсюдження рідкісних видів рослин і відновлення степової біоти на перелогах.

Список використаних джерел

1. Зелена книга України ; під заг. ред. Я. П. Дідуха. Київ : Альтерпрес, 2009. 448 с.
2. Климов О. В., Вовк О. Г., Філатова О. В. та ін. Природно-заповідний фонд Харківської області. Харків : Райдер, 2005. 304 с.
3. Червона книга України. Рослинний світ ; під заг. ред. Я. П. Дідуха. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 912 с.

Кучер Леся Юріївна

д-р екон. наук, ст. наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0001-7112-8763

Державний біотехнологічний університет

м. Харків

РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Більшість інноваційно-інвестиційних проєктів підприємств аграрного сектора впроваджуються у масштабах сільських територій, здійснюючи позитивний вплив на їхній розвиток [1–3]. У цьому контексті важливим є дослідження регіональних і галузевих особливостей впровадження найбільш важливих інвестиційно-інноваційних проєктів у підприємствах аграрного сектора, чому й присвячено цю публікацію.

Результати аналізу динаміки впровадження найбільш важливих проєктів протягом 2017–2019 рр. у регіональному розрізі містяться в табл. 1.

Отже, станом на 1 жовтня 2019 р. в аграрному секторі економіки України підприємства в цілому реалізували 474 інвестиційно-інноваційні проєкти, що на 43 проєкти менше проти відповідної дати 2018 р. Орієнтовна кошторисна